

Elmedin MURATBEGOVIĆ¹

Prevenција kriminaliteta - od ideala ka stvarnosti

Crime Prevention – From The Imagination To The Reality

Sažetak

Ovaj rad predstavlja pokušaj da se, u formi tzv preglednog članka, apostrofiraju neke osnovne tendencije razvoja preventivnih programa, te diferencijacija prevencije kriminaliteta u teoriji i praksi savremene politike suzbijanja kriminaliteta. U cilju pravilnog razumijevanja naznačenog problema, neophodno je postaviti neke osnovne postulate koji se ogledaju u činjenici, da se pod preventivnim aktionostima podrazumijeva čitav niz različitih mjera, radnji i postupaka, koje se međusobno veoma razlikuju. Na taj način prevencija predstavlja najširi kompleks savremene kriminalne politike. Njeno interesovanju ne završava se samo na fenomenu kriminaliteta (u užem smislu), već na fenomenu kažnjivih ponašanja uopšte.

Ključne riječi: kriminalitet, zajednica, prevencija kriminaliteta, policija u zajednici

Summary:

This paper features the basic crime prevention program within the contemporary systems of crime policy or politics of crime control. The second part of the paper present differnt model of crime prevention from the theoretical to the empirical level.

The models elaborated in this paper has been attempt to apply for a Bosnian circumstances especially relete to comunty crime prevention and community policing as a new model of policing in this area.

Key words: Crime, Community, Crime prevention, Community Policing

---

¹ Mr. sc., viši asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu

1. Prevencija kriminaliteta

Politika suzbijanja kriminaliteta ili kako se još u savremenoj kriminološkoj literaturi naziva kriminalna politika, sve više je orijentirana na potrebu aplikacije tzv. mjera prevencije. Stoga je neophodno razmotriti neka osnovna teorijska stajališta o prevenciji kriminaliteta. U tradicionalnim shvatanjima kriminalinopolitičkih postulata i djelovanja u društvu uglavnom je korišten termin *represija*. Međutim, razvoj pojedinih naučnih disciplina, uslovio je potrebu pojmovnog i kategorijalnog razdvajanja ovih dvaju pojmova. Prvobitna distinkcija podrazumjevala je povezivanje prevencije isključivo sa akcijom usmjerenom ka otklanjanju neposrednih uzroka i uslova nastanka kriminalnog ponašanja. S druge strane, pod pojmom represije podrazumijevala se djelatnost koja se primarno bavila posljedicama kriminalnih aktivnosti pojedinaca ili grupa.

Termin *prevencija* pragmatički je posuđen iz medicinskog vokabulara i prakse. U svom širem značenju profilirala su se dva osnovna sadržaja ovog pojma. Prvi od njih se odnosi na intervenciju kao *primarnu formu* prevencije. Ovajav pristup u osnovi označio je intervenciju prema određenim pojavama sa unaprijed propisanim sredstvima. Drugi sadržaj vezan je za prefiks *pre* koji označava prijevremenu reakciju, tačnije reakciju prije nego li se manifestira neželjena pojava.

U latinskom jeziku, *praeventio*² (*prae-venio, veni, ventum, praeventus, praevenire*) označava odrednicu i termin *preteći, preticaj, preticati određenu pojavu*, ili kako bi se moglo zdravorazumski izvesti *predupređenje, prethodna zaštita, sprečavanje, izbjegavanje unaprijed*. Još od davnog XV stoljeća u engleskoj socio-političkoj i kriminalno-političkoj praksi upotrebljava se izraz *prevent* kojim se želi naglasiti svaki onaj sadržaj kojim će se u narednom periodu sprječiti kažnjiva ponašanja u užem smislu njihovog određenja³.

Iz prethodno navedene kategorijalizacije, možemo zapaziti da pojam prevencija u sebi sadrži ukupnost planskih, osmišljenih i organizaciono poduzetih mjera kojima se nastoji ukloniti ili barem

---

² Provisio (cautio), onis – ad praecavendum/ad providendum atque praecavendum/apertus, a, um – preventivan)

³ Krivična djela, prema užem smislu shvatanja pojma kriminaliteta, kažnjivih ponašanja

smanjiti neposredni ili posredni uzroci kažnivih ponašanja (Horvatić, Cvitanović, 1999). Neki autori pod prevencijom podrazumjevaju samo onu vrstu aktivnosti koja se preduzima u pravcu sprečavanja kriminaliteta od strane javnosti, lokalne zajednice, organa i službi uopšte (Van Dijk, De Waard, 1991). S tim u vezi oni naglašavaju da prevencija podrazumijeva ukupnost svih mjera, sredstava i tehnika izvan okvira sistema krivičnog pravosuđa, koje imaju za cilj smanjenje različitih vrsta štete pruzrokovane samim izvršenjem djela, koje je država označila i inkriminirala u svom Krivičnom zakonu kao krivično djelo.

Sama spoznaja o kriminalitetu, kao što smo već naznačili, je vrlo stara, dok su ideje o prevenciji takvih pojava u društvu relativno novijeg datuma. Kada se govori o prevenciji, bilo u začetku njene aplikacije ili u novijim shvatanjima, prvenstveno pomislimo na socijalnu strategiju. Naime, konstanta u mnoštvu varijabli koje se javljaju u pokušaju određenja ne samo prevencije nego i same politike suzbijanja kriminaliteta, koja se provlači u mnogobrojnim orijentacijama, bila je nesumnjivo i tzv. *društvena (socijalna) reakcija*. Prema ovakvoj orijentaciji, kao socijalno podržan i utemeljen koncept aktivnosti, prevencija predstavlja nesumnjivo najširi i najhumaniji front u borbi protiv kriminaliteta u savremenim državnim zajednicama.

U svom prgamatičkom značenju politika prevencije kriminaliteta obuhvata različite razine djelovanja. Najširi koncept djelovanja obuhvata *primarne (ante delictum)* aktivnosti, kojima se nastoje sprječiti kriminalna ponašanja te smanjiti njihov broj prije nego li se konkretizira kriminalni čin. Nešto uža⁴ koncepcija podrazumjeva razinu prevencije krivičnopravnim instrumentarijem (*post delictum*) prema kojem se djeluje preventivno nakon izvršenja krivičnog djela, (*post judicem*) nakon izrečene pravosnažne presude te *postpenalne pomoći*, tj djelovanja nakon izvršene ili primijenjene krivičnopravne sankcije.

U procesu definiranja prevencije kriminaliteta problem koji se obrađuje je sasvim jasan obzirom na samu njegovu prirodu. Za razumijevanje naznačenog problema neophodno je postaviti neke osnovne postulate koji se zasigurno ogledaju u činjenici da se pod preventivnim aktivnostima podrazumijeva čitav niz različitih mjera,

⁴ Vrlo često predstavlja razlog za pojmovno poistovjećenje represije i prevencije,

radnji i postupaka, koje se međusobno veoma razlikuju. Na taj način prevencija predstavlja najširi kompleks savremene kriminalne politike. Njeno interesovanje ne završava se samo na fenomenu kriminaliteta (u užem smislu), već na fenomenu kažnjivih ponašanja uopšte. Prema nekim shvatanjima savremeni trendovi prevencije podrazumjevaju i bavljenje tzv *preddelikventnom* sferom ponašanja (naročito u tretmanu maloljetnika) koja se mogu svrstati u domen sociopatoloških ponašanja u jednom društvu.

Prevencija kriminaliteta obuhvata i aktivnosti različitih subjekata koji preduzimaju preventivne mjere. Tako mjere prevencije kriminaliteta mogu da preduzimaju: državna tijela i tijela sa javnim ovlaštenjima, nevladine organizacije, uduženja, privatne fondacije, institucije javnog informisanja, štampa, elektronski mediji, odgojne tj prosvjetne institucije, profesionalno okruženje u najširem smislu riječi, vjerske institucije, porodica kao fundamentalna socijalna grupa svakog društva. Aktivnost same države na ovom planu je fokusirana na donošenje i dogradnju zakonskih projekata, tj. dizajniranjem krivičnog zakonodavstva, a kasnije operacionalizacijom kroz preventivne mjere policije i specijaliziranih državnih službi, koje se bave kriminalitetom u užem i širem smislu njegovog značenja. Međutim, kao što smo naveli prevencija kriminaliteta se veoma često odnosi i na sprovođenje izvjesnih mjera od strane samih građana, bilo samostalno bilo putem nekih specijaliziranih organa, službi, te udruženja nastalih spontano ili planski, kao i nekih drugih sektora društvenog života, kao što je sektor informisanja i sl. (Krivokapić, 2002).

Cilj prevencije kriminaliteta je predupređenje čitavog niza različitih kriminalnih radnji kao što su: imovinski delikti, delikti u vezi s drogom, nasilnički delikti te, danas za javnost interesantani i medijski vrlo eksploatirani delikti organiziranog kriminala. Ovo apostrofiramo kako bismo shvatili da se radi o veoma sadržajnim oblicima i aktivnostima koje je teško obuhvatiti jednom mjerom ili jedinstvenim instrumentarijem, te da se sa tog stanovišta može govoriti o različitim vrstama *prevencije kriminaliteta*.

Strategijske aktivnosti koje je neophodno implementirati unutar preventivnih ciljeva mogu se realizirati u najrazličitijim formama. U tom kontekstu se polazi od opšte eliminacije objektivnih socijalnih uslova koji prevladavaju u pojavi kriminaliteta na određenom prostoru, a sa sigurnošću se može tvrditi da znantno utiču na ispitivani fenomen kažnjivog

ponašanja. Ova djelatnost prije svega podrazumijeva socijalnu reakciju obzirom da se radi o pojavama koje su rezultat objektivne socijalne slike društva (siromaštvo, nezaposlenost i sl.). Identifikacija žarišta koja se dijagnosticiraju na temelju kvalitetnih procjena ugroženosti predstavljaju fundament za preduzimanje potrebnih mjera s ciljem smanjenja potencijalnih situacija koje mogu uzrokovati nastanak kriminalnih ponašanja. Ekološki dizajn sredine, mnoštvo drugih mjera koje se preduzimaju, u velikoj mjeri predstavljaju siguran korak ka osiguranju zajednice od kriminaliteta.

Međutim, djelovanja ne mogu polučiti rezultate bez povezivanja sistemna socijalne prevencije s krivičnopravnim sistemom jedne države. Dakle, radi se o ujednačenom, sistematičnom i na kraju komplementarnom djelovanju svih zaštitnih podsistema društva. Problemi se ipak javljaju zbog uskog posmatranja problema kriminaliteta. Ako se kriminalitet tretira kao isključivo pravni problem, time se u znatnoj mjeri isključuje ili ograničava učešće pojedinih profesija - kriminalista, sociologa, psihologa, ljekara, pedagoga itd. Upravo ova ograničenja preventivnog koncipiranja i programiranja imaju za posljedicu mnoge teškoće u provođenju prevencije kriminaliteta. S tim u vezi, pojedini nosioci preventivnih programa u svojim aktivnostima, ostaju sami i veoma brzo gube motivaciju za rad. Organizaciona povezanost sa širim socijalnim miljeom i institucijama uopšte u sprovođenju preventivnih programa, izuzetno je važan korak koji nije provodiv bez učešća stručnjaka koji će sa interdisciplinarnog stajališta dati potreban naučno-stručni putokaz za konkretizaciji preventivnih sadržaja. Prema tome, svako odsustvo saradnje, koordinacije i analitičnosti u prevenciji kriminaliteta, između naučnih, stručnih, profesionalnih i drugih institucija, dovodi do marginaliziranja i svođenja unutar manje važnih, neformalnih, vaninstitucionalnih, sporadičnih ili deklarativnih oblika suprotstavljanja kriminalitetu.

Savremeni trendovi ispoljavanja kriminaliteta, koji sve više utiču na unutrašnju sigurnost svakog društva, uslovljavaju da savremena kriminalna politika prioritet daje preventivnim sadržajima. Ovakva tvrdnja proizlazi iz spoznaje da, stroga legalistička praksa nije u dovoljnoj mjeri efikasna u zaštiti društva od kriminaliteta. Polazeći od toga, pokušat ćemo apostrofirati neke od osnovnih koncepata i modela prevencije kriminaliteta nastalih u okviru savremenih kriminoloških ekspertiza i prognoza.

2. Osnovni modeli (tipologija) prevencije kriminaliteta

Pod mjerama prevencije kriminaliteta podrazumijevamo aktivnosti državnih i drugih organa usmjerenih na sprečavanje negativnih društvenih pojava, koje proizvode zabranjene i štetne posljedice, te stvaranje uslova za njihovo suzbijanje. Diferencijacija mjera društvene prevencije kriminaliteta provodi se s obzirom na ciljni aspekt kriminalnopolitičke orijentacije pojedinih država (Horvatić, Cvitanović, 1999). U tom smislu preventivne strategije se klasificiraju na različite načine s obzirom na kriterij izvođenja klasifikacije i naravno na osnovu osnovnih aspekata koji čine kriminalnu radnju. Radi se o izvršiocu kriminalne radnje, mjestu (situaciji), akteru i zakonu. Zato je neophodno navesti i neke osnovne podjele ovih mjera prevencije i to prema različitim aspektima.

Prvi aspekt je podjela mjera prevencije kriminaliteta prema vrsti mjera. Prema ovom kriteriju u mjere prevencije kriminaliteta ubrajamo: ekonomske i socijalne mjere, prosvjetne i mjere kulturne politike, tehničke mjere. Najšira podjela prevencije podrazumjevala bi dvije osnovne kategorije: proaktivnu – ante delictum i reaktivnu - post delictum te one koje su kontinuirane (stalne) i diskontinuirane (povremene) mjere (Krivokapić, 2002).

Raznolika priroda kriminaliteta prirodno uslovljava i različite reakcije na njegovom spriječavanju. S tim u vezi ne možemo govoriti o univerzalnoj metodologiji implementacije prevencije. Pojedini autori smatraju da se svaka sredina i situacija u njoj prilagođava i potražuje različite mjere i načine reakcije na kriminalitet (kameleonski koncept). Diferencijacija preventivnih mjera prema skupinama odnose se na: prevenciju usmjerenu na izmjenu krivičnog zakonodavstva, prevenciju usmjerenu na potencijalne situacije (žarišna mjesta), prevenciju usmjerenu na izvršioce ili grupe izvršilaca, na žrtvu ili aktere situacije uopšte. (Hughes, 1998)

Nešto uža diferencijacija mjera po istom principu mjerena je prema: maloljetnicima, osobama sa težim duševnim smetnjama, ovisnicima, marginalnim slojevima (skitnicama, prostitutkama, prosjacima. .), recidivistima, posebnim tipovima izvršilaca obzirom na specifikume pojedine grupe delikata, potencijalnim žrtvama kriminalnih ponašanja. (Pease, 1994)

Naredna diferencijacija odnosi se na teritorij na kojem se provode mjere prevencije. S tim u vezi, mjere se dijele na one koje se provode na cjelokupnom teritoriju države, samo na urbanim područjima, ruralnim područjima ili pak sada sve prisutnije prakse provođenja na razini lokalne zajednice u najužem smislu riječi (mjesne zajednice, četvrti. .) (Horvatić, Cvitanović, 1999).

S obzirom na prirodu (fenomenologiju) kriminalnih radnji na koje se prevencija odnosi, tačnije na koje se prevencija usmjerava, dijelimo je na: prevenciju imovinskih delikata, nasilničkih delikata, seksualnih, nelegalne trgovine, zloupotrebe droga, sive ekonomije, organiziranog kriminaliteta, dok se s obzirom na evidentnu složenost oblikuju i provode kratkoročne, srednjoročne i dugoročne mjere prevencije kriminaliteta.

U savremenim teorijama prevenciju je moguće podijeliti prema tri različita pristupa koji korespondiraju podjeli u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i to s obzirom na područje djelovanja. Tako da možemo govoriti o podjeli na: *primarne, sekundarne i tercijarne mjere prevencije*.

2. 1. Primarna prevencija kriminaliteta

Primarna prevencija (djeluje na javnost i okruženje uopšte) se ostvaruje kroz poboljšanje općih socijalnih uslova, tačnije kroz otklanjanje najdubljih uzroka kriminaliteta. Njeno ispoljavanje najizraženije je kroz aktivnost socijalne intergracije, otklanjanju socijalnih prepreka i smanjenju različitih struktura koje inkliniraju ka kriminalnom miljeu. Ona se primarno provodi prema maloljetnicima, nezaposlenima, neprilagođenima (rizičnim kategorijama) itd. . (Northoff, Stroth, 1996).

Ovaj tip prevencije kriminaliteta predstavlja široko rasprostranjenu aktivnost i obuhvata: *dizajn sredine* (adekvatna arhitektonska rješenja, javna rasvjeta, nadzor pristupa u objekat ili prostor), *stražu u naseljima, angažman zaštitarskih agencija, obrazovanje građana* u cilju samozaštite. Svi navedeni ciljevi su potpuno namijenjeni za otklanjanje uzroka za nastanak kriminaliteta kao i objektivno većem osjećaju subjektivne (ne)sigurnosti pojedinaca u zajednici. (Meško, 2002).

2. 2. Sekundarna prevencija kriminaliteta

Sekundarna prevencija je najčešći objekat na koju pažnju fokusira policija. Naime, ovakva vrsta aktivnosti (program) podrazumjeva identifikaciju područja unutar lokalne zajednice sa manje ili više izraženom stopom kriminaliteta. Fokus interesovanja predstavljaju sami uzroci kriminaliteta (etiologija), s ciljem suzbijanja ili smanjenja specifičnih vrsta zabranjenih ponašanja pojedinaca ili grupa. Opći programi mjera prevencije, uglavnom uključuju *nadgledanje, praćenje kriminaliteta u okvirima lokalnih zajednica, pozorničko patrolnu djelatnost i razvoj programa* koji su primarno usmjereni na specifična krivična djela itd. Ovdje prvenstveno mislimo na neke vrste imovinskih delikata kao što su razbojništva, krađe motornih vozila, krađe u prodavnicama, provalne krađe u stanove, automobile ili poslovne prostore, nasilje u porodici, školi, zloupotrebe droga (Kratocki, 1998).

Danas se posebno naglašava činjenica da sekundarna prevencija pojačava situacijske, interaktivne aspekte pojedinih krivičnih djela, te na taj način pokušava smanjiti prilike za izvršenje samih krivičnih djela. Ova aktivnost provodi se na različite načine od kojih je bitno napomenuti: *sigurnosno-tehničke mjere* (građevinske, elektronske, optičke itd. .) *mjere radi optimalnog osiguranja stanova i privatnih kuća, mjere direktnog ili indirektnog prisustva policije, rad sa potencijalnim žrtvama kako bi se umanjila prilika na uspjeh krivičnog djela* (Northoff, Stroth, 1996).

U svijetu su veoma razvijeni programi usmjereni i ka samim žrtvama krivičnih djela. Navedeni programi se odvijaju kroz dvije osnovne grupe «programa pomoći». Prva se odnosi na program koji podrazumjeva potencijalne žrtve, kako bi se pravilno educirale da ne postanu žrtve, dok se druga vrsta programa odnosi na osobe koje su već postale žrtve krivičnog djela. Prema ovim kategorijama provode se različite mjere i one obično podrazumijevaju: edukaciju u pogledu osiguranja tragova krivičnog djela i zapažanja detalja koji mogu biti od značaja u procesu svjedočenja; obrazovanje i trening kako bi se spriječilo ponovno stradanje od kriminaliteta (viktimološki recidivizam; programi psihološke pomoći žrtvama kako bi lakše prebrodile stres koji su proživjele kao akteri krivičnog djela; materijalna pomoć žrtvama krivičnog djela putem posebnih fondova

kao pomoć pri nadoknadi materijalnih gubitaka, troškovi liječenja i rehabilitacije; pokrivanje sudskih troškova, programi zaštite žrtava prilikom svjedočenja (sekundarna viktimizacija) te kroz programe zaštite svjedoka.⁵

2.3. Tercijalna prevencija kriminaliteta

Tercijalni programi prevencije predstavljaju najkonkretniji i najspecifičniji dio prevencije kriminaliteta (Simonović, 2001). Ovi programi fokusirani su prema čovjeku, pojedincima koji su pravosnažno osuđeni za izvršeno krivično djelo i koji još uvijek imaju status značajne prijetnje prema društvu (kriminalni potencijal) i pored mjera upozorenja koje su preduzete od strane odgovarajućih institucija kao i samim uključenjem građana na području lokalnih zajednica. Temeljni cilj tercijalne prevencije je *smanjenje stope recidivizma u zajednici, kroz primjenu najrazličitijih policijskih mjera pojačanog nadgledanja i kontrole recidivista (obaveza javljanja u policijsku stanicu, informisanje o kretanju, specifične mjere na policijskom sektoru, uključivanje građana u nadzor pojedinih recidivista. .)*. U posljednje vrijeme, u svijetu je aktuelizirana i problematika primjene tehničkih sredstava nadgledanja i praćenja kretanja recidivista. U pitanju su savremeni elektronski sistemi sa radio odašiljačima i kompjuterskim nadzorom.

Pored ovih mjera interesantne su i one koje za svoj metod koriste socijalnopsihološki, te psiho-socio-terapeutski tretman pojedinih kategorija recidivista, kao što je slučaj sa kategorijom izvršilaca krivičnih djela silovanja i ostalih seksualnih delikata gdje se psihološki tretman preduzima paralelno sa medikamentoznom terapijom (Hans-Jorg Albrecht, 1999).

Jedan od standardnijih klasifikacijskih kriterija prevencije kriminaliteta, predstavlja i sama podjela na *situacijsku* (kontrola situacije) i *socijalnu* (kontrola ponašanja) *prevenciju kriminaliteta*. Unutar ove podjele neophodno je definirati i neke temeljne teoretske postavke i modele koji prethode situacijskoj prevenciji. Radi se o teoriji *dizajna sredine – ekološki dizajn*)⁶.

---

⁵ (<http://www.fbi.gov/library/leb.htm>).

⁶ CPTED – Crime Prevention Through Enviromental Design

3. (Ekološki) Dizajn sredine i prevencija kriminaliteta

Teorija (ekološkog) dizajna sredine sastavni je dio moderne kriminološke orijentacije koju danas nazivamo i *kriminologijom sredine*. Ova teorija se razvila pod uticajem i rezultatima Čikaške škole koji su ukazali da postoji određena veza između pojedinih urbanih zona i stope kriminaliteta⁷. Teoretičari dizajna sredine su nastavili istraživanja i naznačili da postoji korelacija između određenog fizičkog dizajna sredine i devijantnih, delinkventnih te kriminalnih ponašanja pojedinaca ili grupa.

Ovaj argument je bio dovoljan razlog da teoretičari ukažu kako su osnovni uzrok kriminaliteta fizičke karakteristike onog dijela urbanog prostora u kome se kriminalitet javlja. Prema tome, sama ideja preventivnog djelovanja u osnovi je jednostavna i svodi se na konstataciju da je neophodno izmijeniti fizički dizajn u onim delovima grada u kojima je upravo on odgovoran za visoku stopu kriminaliteta.

Glavna ideja preventivnog djelovanja prema ovoj teoriji se sastoji od četiri forme. Prva forma ukazuje da ekološka sredina može preventivno djelovati na izvršioce krivičnog djela, tako što će se stvoriti objektivni uslovi koji umanjuju šansu za izvršenje krivičnog djela. Osnovni modus postizanja ovog cilja ostvaruje se izgradnjom određenih fizičkih barijera koje će izvršiocu otežati ostvarenje planiranih kriminalnih ciljeva. Druga forma podrazumjeva da

---

⁷ Grupa naučnika, okupljenih na Univerzitetu u Chicagu-u (Čikaška škola) predvođenih *Cliffordom Shaw-om* i *Henry McKey-em*, koristeći se dostignućima i metodologijom tzv "konceptije koncentričnih zona", razvija tzv teoriju "delinkventne sredine" (the concept of delinquent area). Koristeći se iskustvima prethodnih istraživanja (Park i Burges) izrađenih kroz metode "konceptije koncentričnih zona", koja su za svoj predmet imala ekološko-ekonomsku dimenziju uzročnosti devijantnih pojava (Bakić, 1997). Prvobitni smisao ekološke konceptije i spoznaje o širenju bioloških ekosistema, zasnivale su se na standardnim postavkama "konceptije rasta gradova i općenito urbanih sredina u SAD-u" u toku 20-tih godina XX stoljeća. Studija je imala za cilj da dokaže kako se u toku procesa razvoja gradova stvaraju različite četvrti od kojih svaka ima karakterističan stil života. Na osnovu statističkih podataka iznesenih od strane zvaničnih organa gradova SAD-a, dvojica Čikaških sociologa Robert Park i Ernest Burgess došli su na ideju (1920.) da izrade prvu ekološku studiju grada Chicaga. Koristeći se tim istraživanjima Shaw i McKey su na isti način podijelili grad na pet Koncentričnih zona, širokih po dvije milje, koje se koncentrično šire od centra ka periferiji grada. Na tom modelu pokušali su analizirati stopu delinkvencije maloljetnika od 10 do 16 godina (Showmaker, 1984)

ekološka sredina može spriječiti izvršioca tako što će mu oduzeti mogućnost sigurnog udaljavanja sa lica mjesta; Treća forma govori o sredini u kojoj se može povećati stepen vjerovatnoće da će prestupnik biti uočen u toku obavljanja kriminalne radnje ili u procesu udaljavanja sa lica mjesta; i na kraju, ekološka sredina može poboljšati socijalni karakter sredine stimulirajući socijalnu interakciju i udruživanje građana u određenim područjima, a sa ciljem efikasnije kontrole kriminaliteta (Krivokapić, 2002).

Osnovni smisao ove teorije predstavlja pokušaj unificiranog shvatanja samog prostora. Tako u radovima teoretičara koji se bave problemom ekološkog i uopšteno fizičkog dizajna možemo zapaziti nekoliko teorijskih pristupa o prostoru. Promišljanja polaze od pojma javnog prostora kao prostora koji je dostupan svima i služi za različitu upotrebu, preko djelimično javnih prostora koji su predviđeni za sve korisnike eventualnih usluga i koristi ga ograničen broj ljudi. Tu je, zatim, poluprivatni prostor koji je restriktivan i predviđen za veći broj ljudi, a koji ne može koristiti šira javnost, te privatni prostor koji je predviđen samo za određene korisnike. (Newman, 1972)

Najznačajniji predstavnik ove teorije je *Oscar Newman* koji razvija poseban pristup zaštite pomenutog prostora kao *branjeni prostor*. Prema ovoj teoriji, *ekološki ili uopšteno prostorni dizajn*, treba da ima takav izgled koji omogućava lakše nadgledanje asocijalnih aktivnosti pojedinaca ili grupa uopšte. Na taj način je moguće bitno uticati na smanjenje kriminaliteta. Dakle, radi se o prostoru koji je samoodbranljiv i destimulativan za potencijalnog napadača ili napadače, a koji ima četiri osnovne karakteristike u vidu: teritorijalne definicije prostora, ostvarenje prirodnog nadzora, široko stambeno naselje, stambena naselja u sigurnim gradskim zonama.

Ovakva teorijska koncepcija prevencije kriminaliteta ima dva osnovna cilja. Prvo, da pojasni i teorijski poboljša model koji su ponudili teoretičari prve generacije dizajna sredine, i drugo, da teorijske opservacije prevede na polje praktičnih sredstava kojim bi se zaista izvršila prevencija kriminaliteta.⁸

Teorijske postavke koje govore u prilog ovoj formi prevencije ističu tri osnovne premise teorije dizajna. Kao prva premisa navodi se *odbijanje*, odnosno adekvatna fizička sredina koja treba da onemogućí

⁸ (International CPTED Association, <http://www.cpted.net/home.amt>).

prestupniku da pobjegne sa mjesta na kome je izvršeno krivično djelo. Izgled prostora treba da omogući legitimnim korisnicima njegovo slobodno korišćenje u svakodnevnim aktivnostima te *bjekstvo*, koje implicira da prostor omogući blagovremeno izbjegavanje svih onih realnih opasnosti u kojima bi se njegovi korisnici mogli naći. (Kriviokapić, 2002).

Osnovni postulati ove koncepcije usmjereni su na ponašanje izvršioca i žrtve u samoj situaciji koju definira potencijalna kriminalna radnja. Ovom teorijom se teži da se u samom kriminalnom činu promoviraju mogućnosti hvatanja izvršioca, ili eventualno omogući bjekstvo potencijalnoj žrtvi. Time se u ponuđenoj koncepciji razrađuju osnovni elementi interakcije između sredine tj. njenog uticaja i ponašanja pojedinaca u trenucima kada se izvršava kriminalna radnja. Obzirom da se radi o teorijskom konceptu djelovanja koji pruža mogućnost oblikovanja precizne i praktično provodive preventivne strategije te da se daje mogućnost široke aplikacije u konkretnim socijalnim uslovima, u nastavku ćemo prezentirati samo osnovne teoretske pristupe koji se naslanjaju na pomenuti koncept.

4. Situacijska prevencija kriminaliteta

Kontrola situacije predstavlja aktivnost koja se definiše kao permanentno djelovanje u konkretnim situacijama, čime se umanjuju šanse za kriminalnu aktivnost potencijalnog izvršioca krivičnog djela, te povećava mogućnost da isti bude uhvaćen u toku izvođenja same protivpravne radnje. Ovaj pristup se zasniva na pretpostavci da su situacije izvjesnije i lakše predvidive, nego sami ljudi i njihovo ponašanje (Clarke, 1995).

S tim u vezi, sasvim je razumljivo da se preventivne strategije fokusiraju na situacije, a ne na aktere kriminalnog događaja. Ovaj pristup, implicira niz tehnika, od veoma složenih i skupih do veoma jednostavnih i ekonomičnih mjera. Naznačena mogućnost je svakako afirmativno djelovala na tehnike koje predstavljaju situacioni pristup. One se primjenjuju u mjeri i obimu koji je odgovarajući za date uslove u kojima se ostvaruju preventivne strategije. Osnovni predmet proučavanja u ovoj teoriji nisu, izvršioци krivičnih djela i žrtve, niti njihovo ponašanje, već je analiza usmjerena na profilaciju situacionih faktora, koji stimulatивно djeluju na pojavu kriminalnog ponašanja.

Zahvaljujući ovakvoj koncepciji, situacioni pristup je ukazao na činjenicu kako različiti oblici kriminaliteta zavise od različitih situacionih faktora, tako da se jedna ista kriminalna pojava može objasniti na osnovu različitih situacionih faktora. Situacijska prevencija sadrži mjere usmjerene na specifične pojavne oblike kriminaliteta, planiranje i manipulacije u okolini gdje se ta krivična djela pojavljuju. Sistematskim i stalnim mjerama smanjuje se mogućnost izvršenja krivičnog djela.

Ovakav način prevencije kriminaliteta razlikuje se od klasične prakse suzbijanja kriminaliteta. Obzirom da se preventivne aktivnosti fokusiraju prvenstveno na krivična djela i njihove karakteristike pa tek onda na njegovog potencijalnog izvršioca. Ovaj vid prevencije je namijenjen suzbijanju tzv. klasičnih delikata (provanih krađa, krađa u trgovinama, nasilničkih delikata, vandalizma. .) Značaj ovog pristupa leži u činjenici da omogućava stvarne, često jednostavne i jeftine mogućnosti suzbijanja kriminaliteta. Uspješnost zasigurno zavisi i od toga koliko potencijalni napadač sagledava mogućnosti koje "delikt pruža i uzima" tj navedene situacijske promjene, rizik i očekivanu dobit. Također, situacijski elementi utiču i na odluku potencijalnog izvršioca a oni sami po sebi se razlikuju po tome kako shvataju i sagledavaju te elemente. Do sada je izrađeno dvanaest preventivnih strategija koje govore o ovakvom pristupu prevenciji kriminaliteta.

Ovakve preventivne strategije svrstane su u tri osnovne grupe: One koje utiču na to da izvršilac mora uložiti više truda u izvršenju KD-la: "Povećanje napora" (*sakrivanje mete – otežavanje pristupa cilju, mjere kontrole ulaza, odvracanje prestupnika, kontrola sredstava*); One koje povećavaju rizik pri izvršenju KD-la: "Povećanje rizika-strategije" (*snimanje ulaska/izlaska, formalni nadzor, nadzor zaposlenih, prirodni nadzor*); One koje izvršenjem KD-la smanjuju dobit: "Smanjenje dobitka" (*uklanjanje mete, identifikacija imovine, uklanjanje pobuda, postavljanje pravila*). (Clark, 1992).

Unutar prve grupe pomenutih strategija ubrajamo prvenstveno upotrebu svih sredstava pomoću kojih se potencijalni izvršilac krivičnog djela primorava da znatno pojača napor, ukoliko želi da izvrši protivpravan čin. Osnovni smisao ove preventivne ideje podrazumjeva da će izvršilac odustati od ideje činjenja krivičnog djela u situaciji kada shvati da je napor koji mora uložiti isuviše veliki.

Ovakva aktivnost je vrlo zahtjevna i podrazumijeva četiri navedene mjere.

Prva od njih uključuje *skrivanje mete* upotrebom niza sredstava pomoću kojih se otežava pristup meti. Karakteristične mjere koje impliciraju ove aktivnosti su: postavljanje fizičkih barijera, specijalne brave, specijalna zaštita prozora itd. . Druga mjera unutar ove grupe predstavlja *kontrolu ulaska u objekat* koje se ostvaruju: korištenjem digitalne kontrole ulaska u zgrade, prijavnih punktova u zgradama sa recepcionarom itd. . Odvratanje izvršioca kriminalne radnje ima primarni cilj da odvrate svakog napadača od eventualne odluke da nanese štetu meti koju štitimo. Ovo odvratanje najčešće se postiže putem javnih natpisa, parola, panoa. . .

Pod *kontrolom sredstava* podrazumijevamo skup postupaka pomoću kojih se djelovanjem na određena 'sredstva' kojima se izvršavaju kriminalne radnje onemogućava, ili smanjuje rizik od manifestacije tih radnji. Tipične mjere koje se primjenjuju u ovom smislu su restriktivni zakoni protiv posjedovanja i nošenja oružja, ili uklanjanje telefonskih govornica koje su predmet kriminalnih radnji ili u kojima se često dešavaju kriminalne radnje.

Druga grupa unutar pomenute strategije ima za cilj da preventivno djeluje na pojavljivanje kriminaliteta uvećajući rizik, s kojim izvršilac mora da računati prilikom odluke za izvođenje kriminalne radnje. Upravo mjere koje su predviđene u okviru ove kategorije u vidu *snimanja ulaska/izlaska* podrazumijevaju korištenje specijalnih sredstava pomoću kojih se identificira ulazak/izlazak osoba ili materijalnih dobara. Tipičan primjer ovih mera su detekcija metalnih predmeta na aerodromima i implementacija alarmnih čipova u većim trgovinskim centrima. Njihova primjena danas je masovna, te zbog svoje upotrebljivosti sastavni su dio širokog arsenala preventivnih tehnika u modernom poslovanju. Druga mjera unutar ove grupe podrazumijeva formalni nadzor koji predstavlja najefikasnije sredstvo za prevenciju kriminaliteta. Pod formalnim nadzorom se, u ovom slučaju podrazumijeva korištenje sigurnosnih kamera i prateće elektronske opreme, od strane nadležnih — uniformisanih lica (zaštitara), s ciljem da se potencijalni izvršioци krivičnih djela odvrate od svojih namjera. Zbog visoke efikasnosti, formalni nadzor se sve češće koristi kao mjera prevencije kriminaliteta. Kao nedostatak ove mjere, mogli bismo navesti relativno visoku cijenu finansijskog ulaganja za njenu implementaciju.

Naredna mjera prevencije predstavlja *nadzor zaposlenih*. Pod ovom mjerom podrazumijeva se nadzor od strane obučениh profesionalca, prema određenim standardima predviđenim za zaštitarsku profesiju. Primjer za ovakvu djelanost su aktivnosti čuvara, kućepazitelja, portira, prodavaca ulaznica. Posljednja mjera u ovoj grupi bio bi prirodni nadzor koji se odnosi na mogućnost da obični građani ili prolaznici potencijalno mogu biti posmatrači, koji će svojim prisustvom uplašiti eventualne izvršioce kriminalne radnje, ili pak postati svjedoci tog akta. Prirodno nadgledanje se postiže nizom mjera, a najčešće su: poboljšana ulična rasvjeta, arhitektonika prozora i vrata na zgradama tako da prozori budu okrenuti ka ulici, uklanjanje fizičkih barijera koje otežavaju osmatranje.

Unutar treće grupe mjera, koju smo nazvali *smanjenjem dobiti* osnovni cilj je umanjnje potencijalnog dobitaka koji izvršilac nastoji ostvariti izvršenjem krivičnog djela. Ova grupa mjera proizvodi višestruki značaj. Naime, smanjenjem dobiti umanjuju se i šanse da potencijalni izvršilac donese odluku o izvršenju krivičnog djela, odnosno da, ukoliko se krivično djelo i izvrši, gubitak tj. šteta koja nastaje, kao rezultat takve protivpravne radnje je, svakako, manja. U okviru ove kategorije razlikujemo nekoliko tehnika od kojih je bitno spomenuti mjeru *uklanjanja ciljeva* koja znači uklanjanje potencijalnih meta od potencijalnog napadača čime se onemogućava izvršenje krivičnog djela.

Metode koje se koriste u realizaciji ove tehnike mogu biti veoma različite, a tipičan primjer su uklanjanje aparata za igre na sreću s ulice, kompjuterske kase u radnjama (koje se mogu otvoriti samo u određeno vrijeme, čime se onemogućava da potencijalni izvršilac prisili čuvara da tu kasu otvori), kao i kontrola robe u transportu tako što vozač nema uvid, niti ključeve od mjesta za smještaj robe, pa prema tome ne može biti prisiljen da sadržaj transporta preda potencijalnom prestupniku. Druga u nizu mjera iz ove grupe predstavlja tzv. *identifikaciju imovine* koja se pokazala kao efikasna u zastrašivanju izvršilaca, jer polazi od činjenice da jasna identifikacija imovine deluje frustrirajuće i inhibitorno na potencijalnog napadača. Osim toga identifikacija imovine omogućava da se izvršilac eventualno lakše uhvati nakon izvršenog krivičnog djela. Primjer za ovakve mjere su noviji GPS sistemi u autoindustriji sa satelitskom navigacijom i sl. . (Krivokapić, 2002).

Samo *uklanjanje pobuda za delikt* predstavlja jednostavnu tehniku kojom se onemogućava da napadači uživaju u "plodovima svojih djela", čime se reaktivno djeluje na njihovo buduće ponašanje. Tipičan primjer ove mjere su brzi popravak vandalistički uništene telefonske govornice, trenutno uklanjanje grafita nakon što su naslikani. Time se onemogućava da prestupnik javno pokaže svoje djelo. Imajući u vidu, da je samo za izradu grafita potreban određeni fizički i vremenski napor, te ukoliko se veoma efikasno djeluje u smislu njegovog uklanjanja, izvršilac će jednog trenutka odustati od crtanja grafita.

Slijedeća mjera je tzv *postavljanje pravila* za koju se smatra da ima izraženo stimulativno preventivno dejstvo. U okviru ove mjere se podrazumijeva striktno i jasno postavljanje pravila ponašanja u određenim službama i institucijama. Na taj način pravila ponašanja utvrđuju aktivnosti aktera i onemogućavaju slobodan prostor za kriminalno ponašanje.

U savremenim kriminološkim teorijama dva nova pristupa snažno su podržala situacionu prevenciju kriminaliteta. Prvi od njih se naziva *teorijom racionalnog izbora*. Ova teorija polazi od stava da se izvršioци krivičnih djela prilikom donošenja odluke za izvršenje djela nalaze u situaciji da biraju između različitih alternativa. Radi se o racionalnom izboru koji obuhvata analizu vremenske dimenzije, subjektivne psihofizičke spremnosti i dostupnosti relevantnih podataka. Da bi ovaj način preventivnog djelovanja bio uspješan, neophodno je izvršiti zastrašivanje i odvracanje izvršioca kroz postavljanje očiglednih barijera. Utoliko ova teorija korespondira sa situacionom prevencijom kriminaliteta (Cornish, Clarke, 1986).

Drugi pristup nazivamo teorijom rutinskih aktivnosti prema kojoj se nastanak kriminalnog događaja uzročno povezuje za tri osnovna faktora: motivirani izvršilac, postojanje pogodnog objekta (mete) i odsustvo osposobljenih čuvara. Situaciona prevencija ima uticaja na posljednja dva i na tim osnovama i počiva njena teoretska postavka. Prema njoj, upravo kontrola ovih dvaju faktora predstavlja ključni momenat za rasprostranjenost kriminaliteta u jednoj socijalnoj sredini, jer broj motiviranih izvršilaca unutar te sredine je obično konstantan (Ignjatović, 2002).

Postavljene koncepcije prevencije kriminaliteta, doživjele su kritiku, usljed čega je došlo do javljanja drugih teorijskih pravaca između kojih

navodimo neke kriminološke teorije. Prema pojedinim shvatanjima (uglavnom bihevioristički pravac) ova koncepcija je u neku ruku trivijalno rješenje, jer ne rješava ključni momenat bitan za prevenciju, a to je efekat pomjeranja kriminaliteta⁹. Teorijske zamjerke odnose se i na činjenicu da se izvršilac smatra apriori racionalnim bićem što se u neku ruku kosi sa načelima složenog spleta okolnosti koje dovode do zločina. (Clarke, 1995)

5. Zaključno razmatranje - osnovne razine planskog usmjeravanja prevencije kriminaliteta

Savremeno društvo se ne može uspješno suprotstaviti kriminalitetu ukoliko je funkcija njegovog sprječavanja i suzbijanja povjerena isključivo pojedinim, specijaliziranim organima. U nastojanju na što uspješnijem suprotstavljanju kriminalitetu, bilo je pokušaja da se, pored policijskih organa i organa pravosuđa angažiraju i drugi zainteresovani subjekti. U većini društava danas, ne postoje objektivni razlozi za nesklad između interesa državnih organa i interesa samih građana (općih interesa). Zajednička zainteresiranost državnih organa i građana za suprotstavljanje kriminalitetu određuje mjesto, položaj, zadatke i njihovu koordinaciju u suzbijanju i sprečavanju kriminaliteta.

U tom kontekstu treba promatrati mjesto i ulogu državnih organa kao specijalizovanih službi čije je angažovanje neophodno prema onim vidovima kriminaliteta, u kojima je potreban određen stepen organiziranosti, profesionalizma, primjena specifičnih metoda i sredstava. Međutim obzirom da sami građani, kao i neki drugi subjekti društva, ne raspolažu sa konkretnim ovlaštenjima, njihov doprinos je jedino moguć u permanentnoj koordinaciji sa pojedinim državnim organima. Ovdje se prvenstveno misli na policiju. Ako pri tome imamo u vidu i činjenicu da zaštitna funkcija državnih organa, u pogledu politike suzbijanja kriminaliteta, mora nužno sadržavati prvenstveno represivni metod suprotstavljanja raznim anti-socijalnim pojavama, onda se pitamo šta činiti sa profilaktičkim idealom u kome se suština same prevencije ogleda pretežno u otklanjanju općih i posebnih uzroka kao uslova kriminalnih pojava, te drugih asocijalnih i antisocijalnih ponašanja.

---

⁹ Displacement effect

Državni organi su uglavnom aktivni, prema načelu službene dužnosti, u ostvarenju svoje represivne funkcije, dok njihova funkcija (*ante delictum*) na preventivnom planu koja se odnosi na saradnju sa ostalim subjektima društva još uvijek nije ni približno na zadovoljavajućoj razini. Sama prevencija kriminaliteta zasniva se na posebnim karakteristikama pojedinih područja i lokacija. Upravo zbog različitosti primjene, s obzirom na geografska područja, nužno je njeno diferenciranje u cilju njenih oblika i razine planiranja. U kriminološkoj i kriminalnopolitičkoj literaturi se obično navode slijedeći oblici planiranja kao: sektorsko, međusektorsko, teritorijalno, dugoročno, srednjoročno, kratkoročno planiranje.

Proces planiranja, programiranja i prognoziranja rezultata prevencije kriminaliteta odvija se na više razina od kojih bismo trebali napomenuti osnovna tri. Radi se o globalnoj, lokalnoj i individualnoj razini provođenja preventivnih aktivnosti. Globalna razina planiranja prevencije proizilazi iz potrebe za utvrđivanjem konceptualnog okvira prevencije na državnoj razini i smatra se sastavnim dijelom globalne državne socijalne politike. Lokalna razina planiranja preventivnih aktivnosti daleko je više orijentiran na utvrđivanje konkretnih mjera, aktivnosti te njihovih nosilaca, s ciljem efikasnijeg sprječavanja vršenja određenih vrsta krivičnih djela. Ova razina preventivnih aktivnosti, ima za cilj eliminiranje uslova kriminalnog ponašanja, lokalnog karaktera. Navedene razine prevencije zasnivaju se na sektorskom i inter-sektorskom obliku aktivnosti. Za razliku od prethodna dva, individualna razina planiranja preventivnih aktivnosti baziran je na činjenici da se kriminalitet ispoljava isključivo na razini individue. (Ilić, 1998)

Polazeći od ovako definiranih postavki, zaključujemo da preventivne programe treba usmjeravati ne samo na registrirane izvršioce kriminalnih radnji, već i na one koji žive u ambijentu devijantnih ponašanja (*preddelinkovencija*). Sa ovakvim konceptom mnogi teoretičari su izrazili svoje neslaganje jer se postavljeni postulati kose sa osnovnim načelima socijalne prevencije.

Danas se preventivna aktivnost (*latentno*) organizira na različitim razinama društva. Njena aktivnost uglavnom je vezana za aktivnosti sudova kroz pomenutu generalnu i specijalnu prevenciju, zvaničnu statistiku tužilaštva koja bi trebala da potakne društvene reakcije,

aktivnosti policije u novoj strukturalnoj organizaciji, aktivnosti centara za socijalni rad, medicinskih ustanova, škole, porodice i sve češće proklamirane prakse participacije od strane samih građana.

Pod uticajem demokratskih procesa, u pojedinim državama danas postoje tendencije samostalnog preventivnog organizovanja. Eklatantan primjer se veže za aktivnost građana na nivoima lokalnih zajednica. Aktivnost javnosti, odnosno, građana kao i njihovih asocijacija, treba da daju osnovni pečat u razvoju novih demokratskih odnosa u društvu. Ovaj tip aktivnosti, nažalost, nije u dovoljnoj mjeri iskorišten i prisutan u postupcima sprečavanja i suzbijanja kriminalnih ponašanja. Organi koji participiraju u prevenciji kriminaliteta, u različitim doktrinama, su podijeljeni i prema različitim kriterijima. U nizu podjela, kao najprihvatljivija bi se mogla označiti ona koja pomenute organe dijeli na *privatne, specijalizirane, internacionalne i državne organe*. (Milutinović, 1981)

Privatni organi (organizacije), se uglavnom bave prevencijom kriminaliteta i djeluju prema specijalnim programima. Sadržaji navedenih programa su uvijek prilagođeni uzorku kojem su i namijenjeni, tačnije različitim kategorijama osoba. Među njima su najzastupljeniji programi namijenjeni djeci i maloljetnicima a sve češće i pojedinim kategorijama prestupnika za učestale delikte (narkomani...)¹⁰. Osnovni oblici rada ovih službi ostvaruju se putem specijaliziranih savjetovališta, javnih tribina i različitih udruženja građana.

Specijalizirani organi su profesionalne i stručne ustanove za pružanje pomoći licima sklonim kriminalnom ponašanju. Djelokrug aktivnosti ovih organa većim dijelom je vezan za stručnu pomoć u domenu psihologije, pedagogije, medicine i sl. Sam specijalistički pristup u radu ima prvenstveni cilj uglavnom resocijalizaciju osoba (izvršilaca krivičnih djela) naročito maloljetničke populacije.

*Internationalne organizacije*¹¹ u svojim načelima djelovanja polaze od činjenice da je kriminalitet danas široko-rasprostranjena internacionala društveno negativna pojava. Njihov preventivni rad se ogleda u dvije

¹⁰ Sportom protiv droge i sl. .

¹¹ Međunarodna organizacija rada (WLO), Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), Međunarodno udruženje za krivično pravo, Međunarodno udruženje pravnik, Međunarodno udruženje za kriminologiju, Interpol itd...

osnovne sfere. Prva podrazumijeva globalnu savjetodavnu podršku u vidu prijedloga preventivnih mjera i programa na globalnoj razini, dok druga tretira konkretnu pomoć u realizaciji pojedinih projekata na razinama lokalnih zajednica. Državni organi i organizacije su najvažniji subjekti borbe protiv kriminaliteta uopšte. Svaka država određuje nadležnost i djelokrug rada u domenu suzbijanja kriminaliteta svojim specijaliziranim organima. Ovi organi posjeduju javna ovlaštenja koja su im delegirana od strane države.

Najvažniji, u nizu državnih organa u borbi protiv kriminaliteta, zasigurno su policija, pravosudni organi (sud, tužilaštvo) te drugi organi specijalizirani za poslove provedbe zakona jedne države. Organi pravosuđa i policija osnivaju se i djeluju u društvu prema unaprijed propisanim formama (*lex specialis*), kojima se utvrđuje njihovo ustrojstvo, nadležnost, odgovornost i ostala pitanja relevantna za normalno funkcioniranje. S druge strane, organi unutrašnjih poslova se angažuju po svojoj službenoj dužnosti i najvećim delom kao specijalizovani državni organi, ali uz nedovoljnu podršku i učešće javnosti u ovim aktivnostima. Stoga se danas sve više pažnje posvećuje preventivnim programima na razini lokalne zajednice u kojima se policija pojavljuje kao partner u provođenju pomenutih strategija. Kriminološka nauka je razradila veliki broj ovakvih programa koji će biti prezentirani u nekom narednom članku kao prilog ovoj raspravi o prevenciji kao imperativu savremene sigurnosne politike a samim time i kriminalne politike globalnog društva. Primjer koji potvrđuje ovakav stav je zasigurno i tranzicioni proces u sferi pravosuđa i unutrašnjih poslova kao trećeg stuba EU, kojim se želi unificirati legalistički okvir za reforme u provedbi zakona za sve potencijalne članice EU. Obzirom da BIH upravo razrađuje strategiju za potpisivanje sporazuma o pridruživanju, ovakva tema zasigurno nije upitna sa stanovišta njene aktuelnosti danas i ovdje.

Literatura

1. Albrecht, H. J. , *Die Determinanten der Sexualstrafrechts-reform*, Zeitschrift fur die Gesamte Strafrechtswissenschaft, No 4, (p. 882-886), 1999.
2. Bakić, I. , *Sociologija*, FKN-Sarajevo, 1997.

3. Clark, R. V. , *Situational Crime Prevention: Its Theoretical basis and Practical Scope*, Crime and Justice, Chicago, Chicago University Press, 1983.
4. Clarke, R. V. (ed), *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, Harrow and Heston, New York, 1992.
5. Clarke, R. V. , Felson, M. (eds.), *Routine Activity and Rational Choice*, NJ: Transaction, New Brunswick, 1993.
6. Clarke R. V. , *Situational Crime Prevention, Building Safer Societies, strategic Approaches to Crime Prevention*, Chicago, University of Chicago Press, 1995.
7. Horvatić, Ž. , Cvitanović L. , *Politika suzbijanja kriminaliteta*, PA-Zagreb, 1999.
8. Ignjatović, *Strategije policijskog djelovanja I prevencija kriminaliteta*, Zbornik radova: Mjesto I uloga policije u prevenciji kriminaliteta, (str 89-101), Beograd 2002.
9. Ilić, Z. , *Plansko usmeravanje preventivnih aktivnosti*, Zbornik radova: Prevencija kriminaliteta, IKSI, Beograd, 1998.
10. Kratočki, P, *A Community Policing Approach*, Summary of the Fifth International Police Executive Symposium about Crime Prevention, The Hague, Holland, June 2-5, 1998.
11. Krivokapić, V. , *Mesto i uloga policije u prevenciji kriminaliteta*, Zbornik radova: Prevencija kriminaliteta, IKSI, Beograd, 1998.
12. Krivokapić, V. , *Suzbijanje i sprečavanje kriminaliteta od strane policije*, JRKK, br. 1/1999.
13. Krivokapić, V. , *Kriminalistika taktika I*, Beograd, 2000.
14. Krivokapić, V. , *Savremene tendencije u kriminalistici*, JRKK, 1/2001.
15. Krivokapić, V. , *Prevencija kriminaliteta*, Policijska akademija, Beograd, 2002
16. Meško, GODINE, *Preprečavanje kriminaliteta*, VPVŠ, Ljubljana, 2002;
17. Mladenović, R. , *Kriminologija*, Fakultet kriminalističkih nauka, Sarajevo 1999.
18. Milutinović, M. , *Kriminalna politika*, Savremena administracija, Beograd, 1984
19. Modly, D. , Korajlić, N. , *Kriminalistički rječnik*, Tešanj, 2002.
20. Newman, *Defensible Space*, New York, Macmillan, 1972.
21. Pease, K. , *Crime Prevention*, Oxford Handbook of Criminology, Oxford, 1994
22. Shoemaker, D. , *Theories of Delinquency*, Oxford University Press- New York, 1984

23. Simonović, B. , *Uloga policije u prevenciji kriminaliteta na nivou lokalne zajednice*, JRKK, br. 1, Beograd 2001.
24. Van Dijk, J. De Ward, J. , *A two-dimensional Typology of Crime Prevention Projects*, Criminal Justice Abstracts, September 1991
25. (<http://www.fbi.gov/library/leb.htm>)
26. International CPTED Association, <http://www.cpted.net/home.amt>